

РИМСЬКЕ ПРАВО ТА СУЧАСНІСТЬ ОЧИМА НАУКОВЦІВ-ПОЧАТКІВЦІВ

ПІДСЕКЦІЯ 1.

Глиняний Іван Володимирович

студент 4-го курсу судово-адміністративного факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Гончаренко В.О.

РЕЧОВІ ПРАВА ЗА РИМСЬКИМ ПРИВАТНИМ ПРАВОМ

Стратегічний напрям удосконалення законодавства України про речові права детермінований інтеграційними процесами та завданням адаптації законодавства України до вимог країн-членів Європейського Союзу, а в майбутньому й створенню наднаціонального законодавства. Тактичний напрям зумовлено різним та не співпадаючим регулюванням речового права в різних нормативних актах та потребою розробки теоретичних засад єдності позитивного права задля утвердження та забезпечення прав і свобод людини (ст. 3 Конституції України).

Інститут речового права покликаний забезпечити задоволення інтересів управоможеної особи шляхом безпосереднього впливу на річ без сприяння інших осіб.

Інститут речових прав – центральний інститут цивільного права. Він отримав своє закріплення ще в римському приватному праві.

У цей період виникає розуміння речових прав як таких, що дають тим, хто ними володіє, безпосереднє панування над речами. При цьому речі трактувалися як обмежена певним місцем частина зовнішнього світу, що позбавлена спроможності бути суб'єктом права.

Одне з головних завдань римського цивільного права є розподіл майнових благ, насамперед речей, якими володіє дане суспільство, між окремими його членами. Засобом такого розподілу є надання членам суспільства суб'єктивних речових прав. Відповідно до цієї функції кожне речове право являє собою деякий безпосередній зв'язок особи з річчю – *ius in rem*: річ належить певній особі, отожд усі інші члени даного суспільства зобов'язані визнавати цей зв'язок належності і не порушувати його своїми діями. З огляду на це усяке речове право має характер абсолютного права в тому розумінні, що воно адресовано до всіх і у разі порушення захищатиметься проти всіх.

Речовому праву як абсолютному протиставляється зобов'язальне право як право відносне. Зобов'язальні вимоги адресуються тільки одній особі – боржнику, а тому вони є не *ius in rem*, а *ius in personam*; тільки дана особа може порушити право кредитора (не повернути боргу) і тому тільки проти цієї конкретної особи може знадобитися захист.

У період Римської Республіки з'являється поділ речей: на речі вилучені з обігу (*res extra commercio*) і речі в обігу (*res in commercio*).

До перших відносили речі, що підлягають релігійній охороні (храми, олтарі, міські стіни тощо), речі, що належать державі (в цей період держава розглядалася як суб'єкт тільки публічних прав), а також речі, що самою природою призначені для загального користування і тому не можуть належати приватній особі (повітря, море і його береги, проточна вода). Внаслідок своєї специфіки речі, вилучені з обігу, визнавалися об'єктами не приватного, а публічного права.

Речі в обігу, поділялися на: *res mancipi* – найважливіші речі (землі в Італії, раби, тварини, що ходять під ярмом і під сідлом, сільські сервітути), які могли бути відчужені тільки шляхом особливого, урочистого, суворо формального акту, що називався „*mancipatio*», і *res nec mancipi* – речі, передача яких могла відбуватися в спрощеному порядку, що називався „*traditio*».

Право власності у цей період ще тільки починає складатися, про що свідчить, зокрема, той факт, що у архаїчній латинській мові не існувало навіть окремих термінів, для позначення юридичних інститутів володіння і власності.

Поступово формується розуміння права власності як найбільш повного панування над річчю, що допускається цивільним правом.

Особа, що має таке право, може витребувати свою річ з чужого незаконного володіння будь-якої особи, подавши проти утримувача позов *rei vindicatio*. Крім того, власник вправі вимагати від будь-якої особи, щоб вона не перешкождала користуванню річчю. На цей випадок йому надавався *actio negatoria*.

Придбання права власності було можливим з двох джерел: від держави і від приватних осіб, що було своєрідним прототипом більш пізнього поділу засобів придбання права власності на первісні і похідні.

Від держави власність могла бути отримана у результаті: розподілу громадських земель (*ager publicus*); розподілу земель, завойованих Римом, між його громадянами; розподілу рухомих трофеїв полководцем між солдатами; продажу трофеїв квесторами з аукціону.

Від приватних осіб право власності могло бути отримане шляхом: 1) *mancipatio* – урочистого обряду передачі права власності; 2) *traditio* – простої передачі речі у фактичне володіння іншої особи, поєднане з вираженням волі передати право власності на цю річ; 3) *in iure cessio* – фіктивного судового спору, у якому набувач заявляв про свої права на річ, а відчужувач визнавав заявлені

вимоги; 4) *usucapio* – придбання добросовісним набувачем речі за давністю володіння; 5) спадкування – переходу за законом або за заповітом прав на речі від померлого спадкодавця до його спадкоємців.

Усе це свідчить про те, що інститут речових прав як одного з центральних інститутів стародавнього римського права, закріплений ще в законах 12 таблиць і розроблений класичними юристами, став з того часу надбанням кожного скільки-небудь розвинутого цивільного права.

Коршун Анастасія Володимирівна

студентка 2-го курсу судово-адміністративного факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – к.ю.н., доцент Омельчук О.С.

РАСТА LEGITIMA В РИМСЬКОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Пакти, що отримали позовний захист в законодавстві пізньої римської імперії називаються *раста legitima*. Права кредиторів, що виникали з цих угод, захищалися за допомогою *condictio ex lege*, кондикційного позову (витікав з відповідного закону).

Прикладами імператорських пактів, отримавших позовний захист, можна назвати *compromissum*, *pactum donationis*.

Compromissum – це угода осіб, між якими виник спір про право, про передачу цієї суперечки на розгляд третейському суду (угода з самим третейським суддею називалася *receptum arbitri*).

У класичну епоху римського приватного права виконання угоди сторін про вирішення спору третейським судом забезпечувалося або тим, що спірна річ чи грошова сума передавалася третейському судді з метою, щоб він передав її тому, на чию користь буде вирішено спір, або ж за допомогою стипуляції. За невиконання рішення арбітра на винну сторону накладався штраф.

Імператорське законодавство дало безпосередній позовний захист *pactum compromisso*.

Pactum donationis є неформальною угодою про дарування. Даруванням називається договір, за яким одна сторона (дарувальник) надає іншій стороні (обдаровуваному) річ або інший складовий елемент свого майна (наприклад, право вимоги) з метою виявити щедрість щодо обдаровуваного (*animus donandi*). Договір дарування міг складатися в передачі права власності на річ, у платежах грошових сум, встановленні сервітуту і т.д. Окремим випадком дарування була так званна «дарувальна обіцянка», тобто обіцянка щось надати, зробити і т. д.